JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ ŞI COMUNISMUL REZIDUAL ÎN ROMÂNIA DUPĂ UN DECENIU DE TRANZIȚIE. O ANALIZĂ SECUNDARĂ

SEPTIMIU CHELCEA
Universitatea Bucureşti

Studiul se bazează pe analiza secundară a rezultatelor unui sondaj de opinie publică pe un eşantion de 37 474 de persoane, reprezentativ național (marja de eroare +/- 3%) şi județean (+/- 4%). Sondajul de opinie publică a fost realizat de Centrul de Sociologie Urbană şi Regională (CURS) în luna noiembrie 1999.

Conform metodologiei analizei secundare, s-au folosit datele sondajului pentru a studia o altă problemă decât cea pentru care acestea au fost colectate. S-au operaționalizat conceptele de „justiție socială socialistă" (aprecierea pozitivă a principiilor egalității în distribuirea resurselor şi intervenției statului în economie) şi „comunism rezidual" (aprecierea pozitivă a principiilor comunismului în condițiile dispariției acestuia ca unică ideologie şi forță conducătoare în România).

Populația de peste 18 ani din România este ataşată justiției sociale socialiste într-o proporție de aproape două ori mai mare decât populația din țările capitaliste dezvoltate (SUA, Marea Britanie, R. F. Germania, la nivelul anului 1991) şi de aproape 1,5 ori mai mare decât populația din unele țări foste comuniste (Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Rusia, Ungaria, la nivelul anului 1996).

La nivel național, aproape jumătate din populația de peste 18 ani din România consideră justă (dreaptă, corectă) justiția socială socialistă şi aproape o treime din electorat se caracterizează printr-o mentalitate de tip „comunism rezidual".

Distribuția pe regiuni istorice tradiționale a celor două fenomene (justiția socială socialistă şi comunismul rezidual), aflate în strânsă corelație, relevă diferențieri, ceea ce pledează în favoarea cercetărilor sociologice zonale şi pentru necesitatea alcătuirii unui Atlas social al României.

Studiul – primul de acest fel în România – pune în evidență atât avantajele cât şi dezavantajele analizei secundare în cercetările socioumane.

Studiul îşi propune să releve valoarea analizei secundare a datelor din sondajele de opinie publică, precum şi semnificația studiilor zonale în vederea alcătuirii unui *Atlas social al României*. În acelaşi timp, studiul semnalează dificultățile tranziției postcomuniste şi inerția mentalităților.

ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE

Am făcut o analiză secundară a datelor din sondajul de opinie publică realizat în luna noiembrie 1999 de Centrul de Sociologie Urbană şi Regională (*vezi* D. Abraham, 2001). Intreprinderea noastră ridică unele probleme metodologice, care se cer discutate.

Notă. Studiul a fost realizat în cadrul contractului de cercetare CNCSIS, C8 „Dezvoltarea regională în România – rolul capitalului social şi uman", etapa 2001.

Se ştie că analiza secundară se aplică asupra unor date produse, în alt scop decât cel vizat de cel ce o realizează (Chelcea, 2000, 102). Concret, în sondajul CURS nu s-a urmărit nici tema justiţiei sociale, nici cea a comunismului rezidual. S-au introdus însă mai multe întrebări închise vizând valorile sociale. S-a analizat distribuţia răspunsurilor: „Dezacord total", „Mai degrabă în dezacord", „Mai degrabă de acord", „Acord total" şi „Nu ştiu/Nonrăspuns". Am selectat răspunsul „Acord total" cu enunţul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent" ca indicator pentru *justiţia socială socialistă*.

Termenul de „justiţie socială" desemnează în psihosociologie „ceea ce gândesc oamenii că este drept sau nedrept, just sau nejust, cinstit sau necinstit, precum şi modul în care oamenii justifică aceste judecăţi" (Tyler, Boeckmann, Smith şi Huo, 1997, 4). Este o entitate de natură ideală, există ca idee în mintea noastră. Tom R. Tyler şi colab. au introdus o distincţie importantă,tratând separat *justiţia obiectivă*, modul concret de alocare a resurselor, şi *justiţia subiectivă*, ceea ce cred oamenii despre principiile care reglementează în fapt aceste alocări. În continuare ne vom referi numai la justiţia socială subiectivă, care derivă fireşte din justiţia obiectivă. O formă specială a justiţiei sociale este *justiţia distributivă*, care reprezintă „regulile ce definesc modul în care sunt repartizate resursele unui grup între membrii săi" (Kellerhals, 1993/1996, 147). S-au identificat trei principii de distribuţie a bunurilor şi a resurselor: principiul *egalităţii*, *echităţii* şi al *trebuinţelor* (Deutsch, 1975, 1985). Aceste principii variază în funcţie de dimensiunile: natura bunurilor distribuite (venituri, obiecte, oportunităţi etc.), subiecţii cărora li se distribuie (persoane, grupuri, clase sociale etc.) şi criteriile pe baza cărora se face distribuirea bunurilor şi serviciilor (în acord cu anumite trăsături de personalitate, pe baza tranzacţiilor de piaţă etc.) (Lamont, 1996/1997, 1).

Robert E. Lane (1986) a propus termenul de „justiţie de piaţă" (*market justice*) cu înţelesul de preferinţă pentru inegalitatea recompenselor şi pentru limitarea intervenţiei statului în economie. Justiţia caracteristică societăţilor bazate pe economia de piaţă – noi preferăm termenul de „justiţie capitalistă" – este contrapusă justiţiei sociale socialiste fondată pe principiul distribuţiei egale şi presupune intervenţia statului în economie. Indicatorul reţinut de noi este un *indicator secundar-analitic echivalent* celor utilizaţi în ancheta comparativ internaţională coordonată de James R. Kluegel, David S. Mason şi Bernard Wegener (1999). În această anchetă, în legătură cu intervenţia statului s-au formulat trei enunţuri în legătură cu care persoanele intervievate trebuia să se pronunţe: „Dezacord total", „Dezacord", „Nici acord, nici dezacord", „De acord", „Acord deplin". Reproducem cele trei enunţuri. „Guvernul ar trebui: a) să garanteze fiecărui cetăţean un standard de viaţă decent; b) să impună o limită maximă a veniturilor personale; c) să asigure locuri de muncă pentru toţi." Din punct de vedere metodologic se pune problema echivalenţei funcţionale a indicatorilor. Sunt interşanjabili indicatorii „Acord deplin" faţă de enunţurile „Guvernul ar trebui să garanteze fiecărui cetăţean un standard de viaţă decent" şi „Guvernul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru toţi" cu indicatorul „Acord total" faţă de enunţul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent"? Nu avem în vedere numai echivalenţa termenilor „guvern" şi „stat", „ar trebui" şi „este dator", „standard de viaţă decent" şi „trai decent" sau dacă este justificată logic conjuncţia „loc de muncă" şi „trai decent", dar şi faptul că în ancheta internaţională pentru fiecare enunţ era prevăzut şi un răspuns neutral („Nici dezacord, nici acord") în timp ce în sondajul CURS erau la alegere doar răspunsuri „pro" şi „contra". În plus, răspunsul „De acord" numai cu o marjă de aproximare poate fi asimilat răspunsului „Mai degrabă de acord". Este clar că nu avem o echivalenţă totală a indicatorilor, dar funcţional, ei au o valoare apropiată. Analizei secundare îi este însă proprie această limitare.

În cercetarea noastră datele nu au fost culese în vederea comparaţiei internaţionale şi

nici nu au vizat justiția socială socialistă sau comunismul rezidual. Pentru a determina acest din urmă fenomen am luat în calcul un singur indicator: răspunsul „Acord total” cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greşit în practică”. Termenul de „comunism rezidual” cu circulație în politologie are fără îndoială un conținut mai bogat şi operaționalizarea lui presupunea apelul la un set de indicatori, nu doar la unul singur. Ne-am asumat riscul de a reprezenta un concept printr-un singur indicator. Dacă este adevărat că în analiza secundară „Adesea mai mulți indicatori trebuie combinați în variate moduri pentru a reprezenta conceptul” (Kiecolt şi Natahan, 1985, 52), tot atât de adevărat este şi că uneori folosim dintr-o cercetare anterioară doar un singur indicator pentru a măsura un fenomen. De altfel, aşa cum remarcau R. Guy Sedlack şi Jay Stanley (1992, 281), limita principală a analizei secundare constă în compromisurile de măsurare, generate de luarea în calcul a unor indicatori definiționali cu putere de discriminare mai redusă, stabilirea unor echivalențe funcționale a indicatorilor discutabile şi ignorarea cu bună ştiință a diferențelor în ceea ce priveşte culegerea datelor, contextul social şi chiar perioada în care s-a desfăşurat cercetarea de teren. În practică, se admite un decalaj de câțiva ani dacă influența contextului social-istoric nu s-a schimbat semnificativ. Acest lucru este cu atât mai valabil în cercetările comparative internaționale (Gremy, 1972, 58).

OPINII DESPRE JUSTIȚIA DISTRIBUTIVĂ: ANALIZĂ COMPARATIVĂ INTERNAȚIONALĂ

Înțelesul justiției distributive poate fi surprins printr-un sistem de întrebări: „*Cine* distribuie, *ce* şi *cui*, în virtutea căror *caracteristici criteriale*, prin ce *proceduri*, cu ce *rezultat* distributiv?” (Lane, 1986, 385). În continuare ne vom referi mai întâi la *agentul distribuirii*.

Tabelul 1. Aprecierea statului ca agent distributiv, în procente (*după* Kluegel, Mason şi Wegener, 1999, 280; Sondajul de opinie publică CURS, 1999)

Indicatorul/anul desfăsurării sondajului	WD 91	SUA 91	UK 91	B 96	C 96	H 96	R 96	OD 96	RO 1999
„De acord” si „Deplin acord” cã „Guvernul ar trebui sã asigure locuri de muncã pentru fiecare”	46	38	37	72	50	78	77	73	…
„De acord” si „Deplin acord” cã „Guvernul ar trebui sã garanteze fiecãrui cetãtean un standard de viata decent”	57	27	50	76	62	55	74	64	…
„Mai degrabã de acord” si „Acord total” cã „Statul este dator sã asigure tuturor un loc de muncã si un trai decent	…	…	…	…	…	…	…	…	80

Notă. Datele sondajului de opinie publică CURS din noiembrie 1999 apar în coloana RO (1). Pentru celelalte țări se mențin simbolurile internaționale: WD = R. Federală Germania, SUA = Statele Unite ale Americii, UK = Regatul Unit al Marii Britanii, B = Bulgaria, C = Cehoslovacia, H = Ungaria, R = Rusia, OD = R. Democrată Germania.

Conform *justiției sociale socialiste* principalul agent al distribuirii îl constituie statul, guvernul. În *justiția socială capitalistă* distribuirea bunurilor este reglementată de piață. Anchete sociologice pe eșantioane reprezentative național realizate în SUA (Lipset și Schneider, 1983; McClosky și Zaller, 1985), ca și studii comparative internaționale (Kluegel, Mason și Wegener, 1999) au pus în evidență că, majoritatea populației din țările capitaliste apreciază ca legitimă intervenția pieței, nu a statului pentru „a da fiecăruia o șansă corectă" (65%), piața fiind „un sistem eficient și drept" (63%) (McClosky și Zaller, 1985, *apud* Lane, 1986, 385). În sondajul de opinie publică în cinci țări foste comuniste, realizat în 1996 sub coordonarea lui James R. Kluegel, David S. Mason (SUA), s-a constatat că între 50 la sută și 75 la sută din populația de peste 18 ani din fiecare țară apreciază că guvernul ar trebui să asigure locuri de muncă pentru toți cetățenii și o proporție chiar mai ridicată (între 55% și 80%) este de părere că acesta (guvernul) ar trebui să garanteze fiecărui cetățean un standard de viață decent. Răspunsurile la aceleași întrebări puse într-o anchetă desfășurată în 1991 în trei țări capitaliste dezvoltate sugerează că intervenția guvernelor pentru asigurarea locurilor de muncă și a unui trai decent este așteptată de o proporție din populație mai redusă: între 37 la sută și 46 la sută în ceea ce privește asigurarea locurilor de muncă și între 27 la sută și 50 la sută în ceea ce privește asigurarea unui trai decent.

Ce opinii au cetățenii din România în legătură cu rolul guvernului de agent al distribuirii bunurilor și serviciilor ? Datele din sondajele de opinie publică menționate sunt prezentate în Tabelul 1.

După zece ani de tranziție postcomunistă aproximativ optzeci la sută din cetățenii României par a nu fi înțeles că, într-o economie de piață, statul nu mai are rolul de agent distributor. Proporția celor care preferă justiția socială socialistă este de aproape 1,5 ori mai mare decât proporția populației din celelalte țări foste comuniste (la nivelul anului 1996) și de aproape două ori mai mare decât proporția populației din țările capitaliste dezvoltate (la nivelul anului 1991).

JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ

Ne propunem să analizăm în continuare caracteristicile socio-demografice ale persoanelor care acceptă fără nici un dubiu principiul intervenției statului în realizarea justiției sociale și care, deci, sunt atașate mai degrabă justiției sociale socialiste decât celei capitaliste. Datele sondajului de opinie CURS (nov. 1999) conduc la concluzia că, din totalul celor 37 474 de persoane intervievate, 18 630 (49,7%) au exprimat acordul lor total cu asertiunea că „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă și un trai decent". Acestea ar constitui, conform *design*-ului analizei secundare, populația din eșantionul reprezentativ național și pe județe care, după zece ani de tranziție postcomunistă, preferă justiția socială socialistă.

Femeile acceptă într-o proporție mai mare decât bărbații (52,8% față de 47,2%) principiul intervenției statului ca agent distributiv. La toate categoriile de vârstă populația de sex feminin este preponderentă. Diferența cea mai pronunțată se înregistrează la categoria de vârstă de 31-55 de ani (Tabelul 2). În eșan-

Tabelul 2. Populația atașată justiției sociale socialiste, pe sexe și clase de vârstă (N = 18 612)

Vârsta (ani împliniți) Sex	18-30	%	31-55	%	56 si peste	%	Total	%
Masculin	1 863	48,3	3 868	46,8	3 055	47,1	8 786	47,2
Feminin	1 994	51,7	4 404	53,2	3 428	52,9	9 826	52,8
Total	3 857	100,0	8 272	100,0	6 483	100,0	18 612	100,0

tionul CURS, femeile reprezentau 50,9 la sută: în categoria persoanelor ataşate justiţiei sociale socialiste (subeşantionul JSS), femeile reprezintă 52,8 la sută. Deşi diferenţa nu depăşeşte marja de eroare a eşantionului, ea susţine totuşi asumpţia că femeile, într-o mai mare măsură decât bărbaţii, valorizează pozitiv justiţia socială socialistă.

Proporţional, între cei care acceptă principul intervenţiei statului în distribuirea bunurilor şi serviciilor se află cu trei la sută mai multe persoane în vârstă de 56 de ani şi peste şi cu doi la sută mai puţine persoane tinere (Tabelul 3).

O dată cu creşterea nivelului de şcolaritate scade proporţia celor care îşi declară acordul total cu faptul că statul ar fi dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent: cei cu şcoală elementară, absolvenţii gimnaziului sau ai unei şcoli profesionale sunt proporţional mai numeroşi în subeşantionul JSS decât în eşantionul CURS, în timp ce absolvenţii de liceu, şcoală postliceală sau învăţământ superior sunt mai puţin numeroşi. De exemplu, persoanele cu studii superioare reprezintă, în subeşantionul JSS, cu patru la sută mai puţin decât în eşantionul CURS, iar absolvenţii doar ai şcolii, elementare cu trei la sută mai mulţi (Tabelul 4).

Şi ocupţia actuală a respondenţilor introduce o anumită diferenţiere, în sensul că specialiştii care desfăşoară o activitate intelectuală sunt proporţional mai puţini în subeşantionul JSS (4,2 %) decât în eşantionul CURS (7,3%), în timp ce pensionarii (30,8 %, faţă de 28,4 %) şi casnicele (9,4 %, faţă de 8,2 %) sunt într-o proporţie mai mare în eşantionul CURS, comparativ cu subeşantionul JSS.

Datele sondajului de opinie publică (CURS, nov. 1999) conduc la concluzia că femeile, persoanele vârstnice şi cele cu nivel de şcolaritate redus manifestă un ataşament mai puternic faţă de principiile justiţiei sociale socialiste.

COMUNISMUL REZIDUAL

După zece ani de la prăbuşirea comunismului ca sistem politic în România, mai mult de jumătate din populaţia de peste 18 ani pare să aibă nostalgia trecutului. Aproximativ 57 la sută din persoanele incluse în eşantionul CURS apreciază comunismul bun ca idee, dar greşit pus în practică (Tabelul 5).

Numărul persoanelor care declară acordul lor total cu faptul că sistemul comunist a fost o idee bună, dar greşit pusă în practică este dublu faţă de cel al persoanelor care sunt în dezacord total cu enunţul menţionat. Semnalăm că fiecare a zecea persoană intervievată fie nu răspunde la această problemă, fie declară că nu îşi dă seama dacă a fost sau nu a fost comunismul o idee bună, dar greşit pusă în practică.

Caracteristicile socio-demografice ale nostalgicilor comunismului. Am considerat că se caracterizează prin comunism rezidual doar persoanele care sunt *total* de acord că sistemul comunist a fost o idee bună pusă greşit în practică. Ei reprezintă aproximativ o treime din totalul populaţiei chestionate (Tabelul 5). Apartenenţa la genul biologic (masculin/femi-

Tabelul 3. Structura pe clase de vârstă a eşantionului CURS, comparativ cu subeşentionul celor care şi-au exprimat acordul total cu datoria statului de a asigura tuturor un loc de muncă şi un trai decent

Vârsta (în ani împliniţi)	Esantionul CURS	%	Subesantionul JSS	%
18-30 ani	8 478	22,6	3 857	20,7
31-55 ani	17 020	45,4	8 272	44,4
56 ani si peste	11 933	31,8	6 483	34,8
Total	37 474	100,0	18 612	100,0

nin) nu generează diferenţieri statistice semnificative în ceea ce priveşte nostalgia comunistă. Pe clase de vârstă apar însă tendinţe ce ar putea fi interpretate ca nostalgie comunistă mai accentuată la persoanele de peste 56 de ani, comparativ cu tinerii (Tabelul 6).

Tabelul 4. Structura după nivelul de şcolaritate a eşantionului CURS, comparativ cu cea a subeşentionului celor care şi-au exprimat acordul total cu enunţul „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent"

Nivel de scolaritate	Esantionul CURS	%	Esantionul JSS	%
Fãrã scoalã	662	1,8	386	2,1
Scoalã elementarã	4 888	13,1	2 883	15,6
Gimnaziu	8 337	22,4	4 842	26,1
Scoalã profesionalã	7 806	20,9	4 144	22,4
Liceu	9 658	25,9	9 315	23,3
Scoalã postliceealã	2 551	6,8	1 049	5,7
Studii superioare	3 367	9,0	919	5,0
Total	37 267 (a)	100,0	18 538 (b)	100.0

Notă. a 207 persoane nu au precizat nivelul lor de şcolaritate.
b 74 persoane nu au precizat nivelul lor de şcolaritate.

Tabelul 5. Gradul de acord/dezacord cu enunţul „Comunismul a fost o idee bună,

Rãspunsuri	Nr.	%
Dezacord total	6 733	18,0
Mai degrabã în dezacord	5 175	13,8
Mai degrabã de acord	8 900	23,7
Acord total	12 511	33,4
Nu Stiu / Nu rãspund	4 155	11,1
Total	37 474	100.0

Tabelul 6. Structura pe clase de vârstă a eşantionului CURS, comparativ cu subeşentionul celor care şi-au exprimat acordul total cu enunţul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greşit în practică

Vârsta (în ani împliniti)	Esantionul CURS	%	Subesantionul CIB	%
18-30 ani	8 478	22,6	2 398	19,2
31-55 ani	17 020	45,4	5 864	46,9
56 ani si peste	11 933	31,8	4 236	33,9
Total	37 474	100,0	12 498 (a)	100,0

Notă. a 13 persoane nu şi-au exprimat opinia în legătură cu această problemă.

În funcție de nivelul de şcolaritate se constată o nostalgie comunistă mai accentuată la persoanele care au ca studii şcoala profesională, comparativ cu cele care au absolvit formele de învățământ superior (Tabelul 7).

Ca şi în cazul ataşamentului față de justiția socială socialistă, nostalgia comunistă este mai accentuată la agricultori şi la muncitori decât la persoanele care exercită profesii intelectuale (specialişti cu ocupații intelectuale).

Putem conchide, pe baza datelor din sondajul CURS, că la persoanele vârstnice, la cele care au un nivel de şcolaritate mai redus sau care exercită activități predominant fizice comunismul rezidual se regăseşte într-o proporție mai mare.

JUSTIȚIA SOCIALĂ SOCIALISTĂ ŞI COMUNISMUL REZIDUAL ÎN ROMÂNIA: ANALIZĂ COMPARATIVĂ INTERZONALĂ

Repartiția pe regiuni istorice a persoanelor ataşate justiției sociale socialiste şi care manifestă un comunism rezidual evidențiază o anumită polarizare (Tabelul 8).

În trei regiuni (Dobrogea, Moldova şi Oltenia) proporția celor care sunt de acord cu justiția socială socialistă depăşeşte proporția pe total eşantion; în două regiuni (Banat şi Muntenia) proporția este aproximativ egală cu cea înregistrată pe întregul eşantion şi, în fine, în două regiuni (Crişana-Maramureş şi Transilvania) proporția persoanelor ataşate justiției sociale socialiste este mai redusă decât la nivelul întregului eşantion. Bucureştiul intră în această ultimă categorie (Harta 1). Aproape acelaşi lucru se întîmplă cu repartiția zonală a ceea ce am numit „comunism rezidual": două regiuni istorice (Dobrogea şi Oltenia) depăşesc media pe țară, trei regiuni (Banat, Moldova şi Muntenia) sunt aproximativ la acelaşi nivel cu proporția stabilită la nivelul întregului eşantion, două regiuni (Crişana-Maramureş şi Transilvania), ca şi municipiul Bucureşti se situează sub acest nivel (Harta 2).

În cadrul regiunilor istorice apar diferențieri pe județe în ceea ce priveşte preferința pentru justiția socială socialistă şi comunismul rezidual. Spre exemplificare, să ne referim la Moldova. Din cele opt județe care compun regiunea istorică luată în discuție, în trei dintre ele (Botoşani, Galați şi Vaslui) proporția celor care declară acordul lor total cu dezideratul că „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent" este mai mare decât media răspunsurilor pentru Moldova. În patru județe (Bacău, Neamț, Suceava, Vrancea) proporția este mai mică decât media regională. În

Tabelul 7. Structura după nivelul de şcolaritate a eşantionului CURS, comparativ cu cea a subeşentionului celor care şi-au exprimat acordul total cu enunțul „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greşit în practică"

Nivel de scolaritate	Esantionul CURS	%	Esantionul CIB	%
Fãrã scoalã	662	1,8	231	1,9
Scoalã elementarã	4 888	13,1	1 858	14,9
Gimnaziu	8 337	22,4	3 046	24,5
Scoalã profesionalã	7 806	20,9	2 851	22,9
Liceu	9 658	25,9	3 018	24,2
Scoalã postlicealã	2 551	6,8	733	5,9
Studii superioare	3 367	9,0	721	5,8
Total	37 267 [(a)]	100,0	12 458 [(b)]	100,0

Notă. a 207 persoane nu au precizat nivelul lor de şcolaritate.
b 74 persoane nu au precizat nivelul lor de şcolaritate.

fine, în județul Iaşi proporția răspunsurilor „Acord total" cu dezideratul mai sus menționat se apropie de media pe regiune (Harta 3). Astfel de analize pot fi făcute pentru fiecare regiune istorică în parte. Nu insistăm. Atragem însă atenția asupra *modelului de analiză*: comparația interjudețe în cadrul fiecărei regiuni istorice pune în evidență, mai nuanțat, diferențele locale decât raportarea la situația de pe întregul teritoriu al României (Tabelul 9).

Datele prezentate în Tabelul 9 conduc la concluzia că există un număr de şaptesprezece județe în care majoritatea electoratului (populația de peste 18 ani) aderă la justiția socială socialistă (Harta 4) şi patru județe unde comunismul rezidual este preponderent (Harta 5). In județul Vaslui, de exemplu, peste două treimi din populația cu drept de vot apreciază pozitiv justiția socială socialistă şi consideră că ideea comunistă a fost bună, dar punerea ei în practică a fost greşită. La cealaltă extremă se situează județele Bihor şi Covasna unde mai puțin de o pătrime din populație manifestă ataşament față de justiția socială socialistă şi doar unul din zece respondenți afirmă că ideea comunistă a fost bună, dar a fost greşit pusă în practică.

Cercetarea noastră a pus în evidență corelația dintre ataşamentul la principiile justiției sociale şi comunismul rezidual. Între ierarhizarea județelor după procentul celor care şi-au exprimat ataşamentul față de justiția socială socialistă (I1) şi după proporția celor caracterizați prin ceea ce am numit „comunism rezidual" (I2) există o corelație statistic semnificativă. Coeficientul de corelație a rangurilor (Spearman) are valoarea 0,837, ceea ce semnifică o corelație foarte semnificativă la $p = 0,01$. Pe de altă parte testul chi-pătrat relevă o corelație statistic semnificativă între răspunsurile la întrebările dacă sunt de acord că statul ar fi dator să asigure tuturor locuri de muncă (I1) şi că ideea comunicată ar fi fost bună, dar că a fost pusă greşit în practică (I2).

CONCLUZII

Abordarea noastră conduce la câteva concluzii de ordin metodologic şi evaluativ, în

Tabelul 8. Proporția răspunsurilor „Acord total" cu enunțurile I1 şi I2, pe regiuni istorice (în procente)

Regiunea	Moldova	Muntenia	Dobrogea	Oltenia	Banat	Transilvania	Crisana Maramures	Bucuresti
Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă si un trai decent (I_1)	52,4	53,1	59,8	58,2	52,4	45,0	40,1	41,0
Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă gresit in practică (I_2)	38,5	34,9	50,2	40,1	35,3	25,0	25,4	29,2

Notă. Proporția răspunsurilor „Acord total" la I1 pe total eşantion este 49,7%
Proporția răspunsurilor „Acord total" la I2 pe total eşamtion este 33,4%

Tabelul 9. Repartiţia pe judeţe a răspunsurilor „Acord total” cu enunţurile „Statul este dator să asigure tuturor un loc de muncă şi un trai decent” (I1) şi „Comunismul a fost o idee bună, dar care a fost pusă greşit în practică (I2) (în procente)

	Judetele	I_1	I_2			Judetele	I_1	I_2
1.	Alba	34,0	15,1		21.	Harghita	49,7	35,6
2.	Arad	28,0	12,3		22.	Hunedoara	39,7	21,7
3.	Arges	54,8	35,8		23.	Ialomita	59,5	33,0
4.	Bacãu	39,4	35,7		24.	Iasi	55,1	39,2
5.	Bihor	22,4	15,6		25.	Maramures	41,9	35,3
6.	Bistrita-N.	65,1	31,1		26.	Mehedinti	66,3	54,7
7.	Botosani	63,1	41,0		27.	Mures	54,3	30,5
8.	Brãila	56,0	35,2		28.	Neamt	43,1	32,5
9.	Brasov	39,5	24,2		29.	Olt	52,5	38,0
10.	Buzãu	58,5	39,0		30.	Prahova	46,7	36,2
11.	Cãlãrasi	35,9	29,4		31.	Sãlaj	57,9	38,6
12.	Caras-S.	53,2	38,2		32.	Satu Mare	38,8	22,4
13.	Cluj	38,9	13,6		33.	Sibiu	46,4	28,0
14.	Constanta	60,9	57,6		34.	Suceava	44,7	19,7
15.	Covasna	22,4	12,3		35.	Teleorman	64,4	47,4
16.	Dâmbovita	49,7	21,7		36.	Tulcea	58,5	41,5
17.	Dolj	67,4	49,9		37.	Vâlcea	48,6	24,6
18.	Galaþi	66,9	50,3		38.	Vaslui	66,9	67,4
19.	Giurgiu	53,0	36,1		39.	Vrancea	38,2	20,4
20.	Gorj	55,5	33,0		40.	Bucuresti	41,0	29,2

ceea ce priveşte tranziţia la economia de piaţă şi la democraţia de tip occidental.

În plan metodologic, subliniem valoarea analizei secundare a sondajelor de opinie publică. În cei zece ani de tranziţie postcomunistă s-au cules date de cercetare care pot spune mai mult decât au spus când au fost supuse analizei primare. Muntele de date îşi aşteaptă şoarecele. Jocul de cuvinte face trimitere la antropogul şi sociologul francez Marcel Mauss (în limba germană „Maus” înseamnă „şoarece”) care a selectat şi a ordonat statisticile sinuciderilor (25 000 de cazuri înregistrate în Franţa între 1889 şi 1891), pe baza cărora Émile Durkheim a scris celebrul eseul sociologic *Le Suicide* (1897), demonstrând magistral că faptele aparent individuale se înscriu în ansamblul determinării sociale. În ceea ce ne priveşte, considerăm că opţiunea pentru justiţia socială socialistă şi comunismul rezidual au o determinare social-economică, nu se explică prin factori psiho-individuali. Sărăcia şi nesiguranţa zilei de mâine îi fac pe mulţi oameni să regrete prăbuşirea comunismului. Harta comunismului rezidual se suprapune peste harta sărăciei.

Tot în ordine metodologică, analiza secundară pe care am realizat-o a relevat inconsistenţa abordărilor grăbit generalizatoare pe baza eşantioanelor reprezentative la nivel naţional. Pentru a obţine o imagine mai corectă a distribuirii spaţiale a diferitelor fenomene sociale, precum valorizarea pozitivă a justiţiei sociale socialiste şi a ideii comuniste, sunt necesae studiile zonale, alcătuirea unui *Atlas social*.

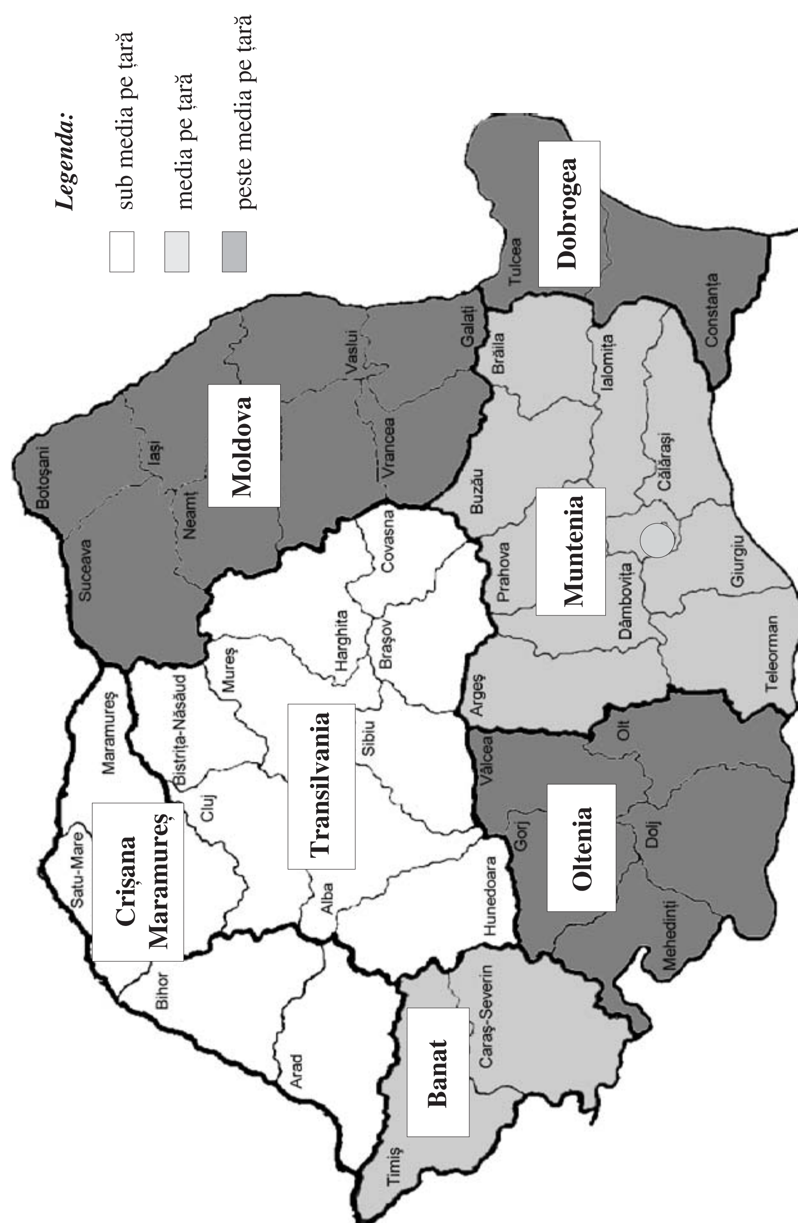
Cât priveşte tranziţia postcomunistă din România, datele relevă slăbiciunile acesteia şi inerţia mentalităţilor. Faţă de ţările capitaliste

Tabelul 10. Corelația dintre I_1 și I_2

		I_1					
I_2		Dezacord total	Mai degrabă dezacord	Mai degrabă de acord	Acord total	NS/NR	Total
	Dezacord total	1108 (3%)	1405 (3,7%)	1961 (5,2%)	2149 (5,7%)	110 (0,3%)	6733 (18%)
	Mai degrabă dezacord	161 (0,44%)	1180 (3,1%)	2325 (6,2%)	1481 (4%)	28 (0,1%)	5175 (13,8%)
	Mai degrabă de acord	150 (0,42%)	876 (2,3%)	4210 (11,2%)	3589 (9,6%)	75 (0,23%)	8900 (23,7%)
	Acord total	349 (0,9%)	613 (1,6%)	1872 (5%)	9615 (25,7%)	62 (0,21%)	12511 (33,4%)
	NS/NR	79 (0,2%)	234 (0,6%)	1169 (3,1%)	1796 (4,8%)	877 (2,3%)	4155 (11,1%)
	Total	1847 (4,9%)	4308 (11,5%)	11527 (30,8%)	18630 (49,7%)	1152 (3,1%)	37474 (100%)

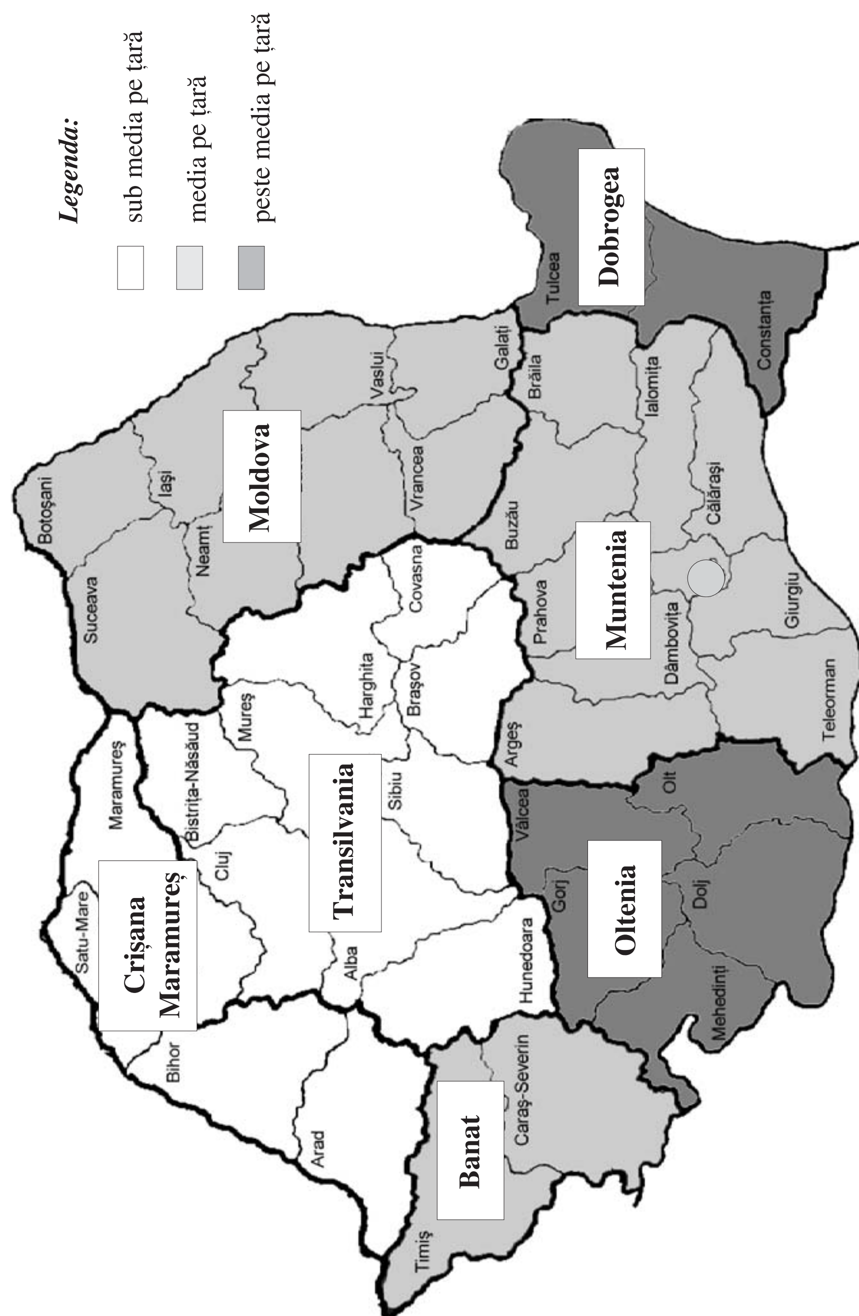
dezvoltate – cum era și firesc –, dar și față de țările foste comuniste, situația din țara noastră se particularizează prin atașamentul unei mari părți din populație (circa 80%) care este de acord cu justiția socială socialistă. La nivel național aproape jumătate din populația de 18 și de peste 18 ani valorizează pozitiv justiția socială socialistă și aproximativ o treime din electorat se caracterizează prin comunism rezidual. Analiza secundară a relevat că, între preferința pentru justiția socială socialistă și comunismul reziudal există o corelație statistic semnificativă.

Harta 1: Proporția persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, pe regiuni

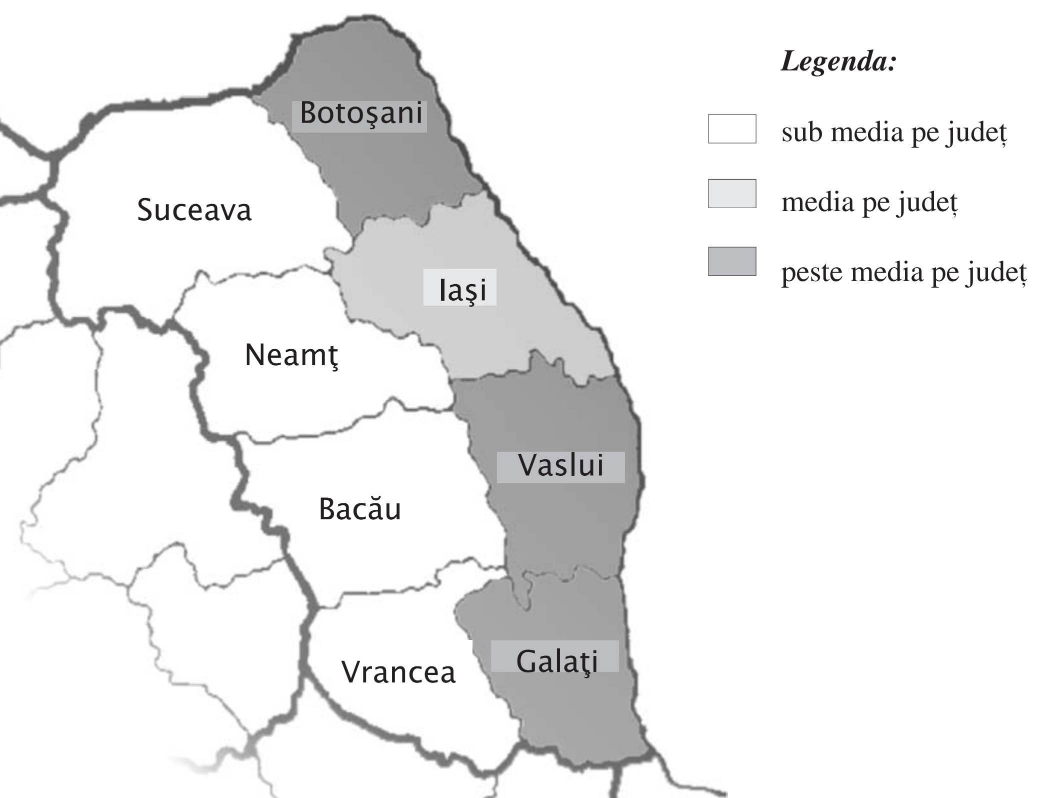
Sursa: Sondaj CURS – noiembrie 1999

Harta 2: Comunismul rezidual, pe regiuni istorice

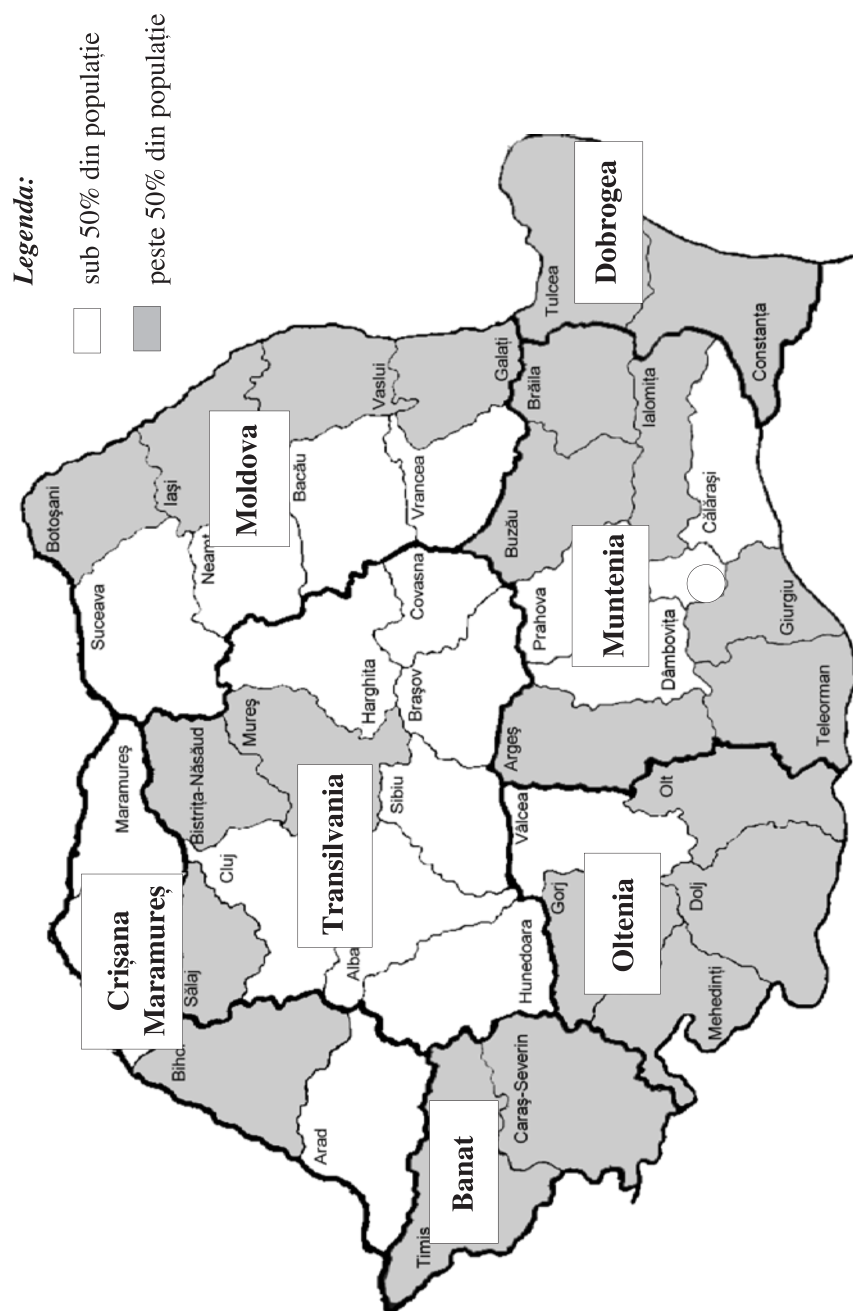
Sursa: Sondaj CURS – noiembrie 1999

Harta 3: Proporția persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, în județele din Moldova

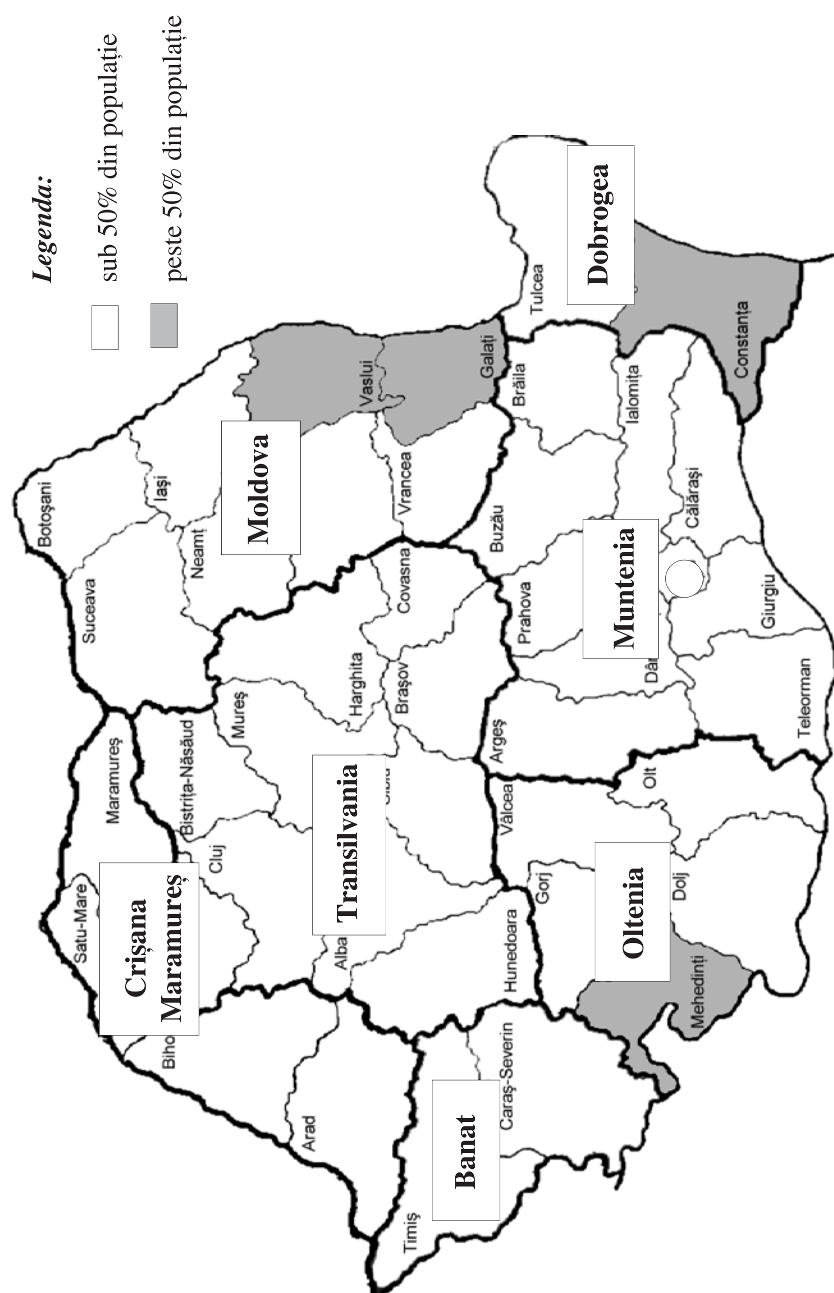
Sursa: Sondaj CURS – noiembrie 1999

Harta 4: Proporția persoanelor de peste 18 ani care preferă principiile „justiției sociale socialiste”, pe județe

Sursa: Sondaj CURS – noiembrie 1999

Harta 5: Comunismul rezidual, pe județe

Sursa: Sondaj CURS – noiembrie 1999

BIBLIOGRAFIE

Alwin, Duane F. (1987). Distributive justice and satisfaction with material wll-being. *American Sociological Review, 52,* 1, 83-95.

Chelcea, Septimiu, Radu, Lucian şi Ciupercă, Cristian. (2000). Opinia studenţilor despre dreptate: justiţia socială. *Psihologie socială, 5,* 17-37.

Chelcea, Septimiu. (2000). Analiza secundară a cercetărilor sociologice. În C. Constantinescu (ed.). *Sociologie, etică şi politică socială* (pp. 101-118). Piteşti, Edit. Universităţii din Piteşti.

Cook, Karen S. şi Karen A. Hegtvedt. (1983). Distributive justice, equity, and equality. *American Review of Sociology, 9,* 217-241.

Deutsch, Morton. (1975). Equitty, equality, and neeed: What determines which value will be used as the basis for distributive justice? *Journal of Social Issues, 31,* 137-149.

Deutsch, Morton. (1985). Distributive Justice. A Social Psychological Perspective. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Favord, Charles-Henri (coord.). (1979). *La Sociologie*. Paris: EDMA.

Giacobbi, Michele şi Roux, Jean-Pierre. (1990). *Iniation a la sociologie*. Paris: Hatier.

Gremy, Jean-Paul. (1972). Problémes de l'analyse secondarre. În A. Girard şi E. Malinvaud (eds.). *Les Enquetes d'opinion et la recherche en sciences sociales* (pp. 51-87). Paris: L'Harmattann.

Kellerhals, Jean. [1993](1996). Justiţie distributivă. În R. Boudon, Ph. Besnard, M. Chercaoui şi B.-P. Lécuyer. *Dicţionar de sociologie* (pp. 147-148). Bucureşti, Edit. Univers Enciclopedic.

Kiecolt, Jill K. şi Nathan, Laura E. (1985). *Secondary Analysis of Survey Data*. Beverly Hills: SAGE Publications, Inc.

Kluegel, James R., Mason, David S. şi Wegener, Bernard. (1999). Postcomunist transition. Public opinion about market justice. *European Sociological Review, 15,* 3, 249-283.

Lamont, Julian. [1996](1997). *Distributive justice*, 1-13.

Lane, Robert E. (1986). Market justice, political justice. *The American Political Science Review*, 80, 2, 383-402.

Lipset, Seymour M. şi Schneider, William. (1983). *The Confidence Gap: Business, Labor, and Gouvernment in the Public Mind*. New York: Free Press.

McClosky, Herbert şi Zaller, John. (1985). *The American Ethos: Public Attitudes toward Capitalism and Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Sedlack, Guy R. şi Stanley, Jay. (1992). *Social Research. Theory and Methods*. Boston: Allin and Bacon.

Tyler, Tom R., Boeckmann, Robert J., Smith, Heather J. şi Hugo, Yuen J. (1997). *Social Justice in a Diverse Society*. Boulder: Westview Press.

SOMMAIR

L'étude est fondée sur l'analyse secondaire des résultats d'un sondage d'opinion publique réalisé ŕ partir d'un échantillon de 37 474 personnes, représentatif sur le niveau national (la marge d'érreur étant de +/- 3%) et départemental (+/- 4%). Le sondage d'oppinion publique a été réalisé par le *Centre de Sociologie Urbaine et Régionale* (CURS) au mois de novembre 1999.

En suivant la méthode de l'analyse secondaire, on a employé les données du sondage pour étudier un autre problčme que celui pour

leqel ces données ont été recueillis. On a opérationnalisé les conceptes de „justice sociale socialiste” (l’appréciation positive des principes de l’égalité en ce qui concerne la distribution des resources, et de l’intervention de l’état dans l’économie) et „communisme résiduel” (l’appréciation positive des principes du communisme dans les conditions de la disparition de celui-ci en tant qu’instance de pouvoir et idéologie unique en Roumanie).

La population roumaine de plus de 18 ans est attachée ŕ la justice sociale socialiste dans une proportion presque deux fois plus importante que la population des pays capitalistes développés (les États Unis, la Grande Brétagne, la République Fédérale de l’Allemagne, au niveau de l’année 1991) et de presque 1,5 fois plus importante que la population de certaines anciennes pays communistes (la Bulgarie, la Tchechoslovakie, la R.D.A., la Russie, la Hongrie, au niveau de l’année 1996).

Sur le plan national, presque la moitié de la population roumaine de plus de 18 ans considčre que la justice socialiste est juste, et presque un tiers de l’électorat est caractérisé par une mentalité de type „communisme résiduel”.

La distribution des deux phénomčnes étroitement liés l’un ŕ l’autre (la justice sociale socialiste et le communisme résiduel) en fonction des régions historiques traditionelles relčve des différences, ce qui plaide en faveur des recherches sociologiques zonales et pour la nécessité d’un *Atlas social de la Roumanie*.

Cette étude – la premičre étude de la sorte en Roumanie – met en évidence autant les avantages que les inconvéniants de l’analyse secondaire dans les recherches socio-humaines.